

Morálkálvária, dráma nélkül

Amikor nemrégiben napvilágot látott **Eörsi István** *Emlékezés a régi szép időkre* című kötete, **Déry Tétélnincs**-e óta a hazai esszéregény-memoáriróadalomban a legkitűnőbb művet lehetett üdvözölni. **Eörsi**, ez az oly régóta, annyira figyelemre méltó, nagyszerű íráskészségű, európai fölkészültségű és szintű író — publicistikája sem akármilyen, emlékezőnk csak az *Ürügyeim* vagy *A derűlátás esélyei* című kötetekre — föleleveníti börtönéveit, tisztelegvén a forradalom hősi halottai: egykori bajtársai előtt. S e tisztelegésben is a prímet egy kivételes tisztaságú ember, az 56-os mártírok közül a sok-sok, ezután igazi újrafelfedezésre, részletes bemutatásra váró seregéből is az egyik legragyogóbb történelmi figura viszi: **Angyal István**. Ez az 1956-os Robespierre, miként az *Emlékezés a régi szép időkre* lapjairól is kiderül, jócskán foglalkoztatja, teljes megrendültségre készíti mindenkoron a túlélő jóbarátot: így hát nem csak erkölcsi kényszer, hanem, miként **Eörsi** maga mondta, „a túlélés szegylene” is munkál a szerzőben. Ez pedig nem mindennapi érzelmi töltetet is feltételez. Hiszen „akinek a barátját megölik, annak könyörtelenebbül kellene szembenéznie a korszakkal, és önmagával is.” Csakhogy: könyörtelenül, vagy a több

mint indokolt érzelmi hatások terheitől megszabadulhatatlanul?

Mindenesetre ez a bizonyos könyörtelenség igen magas irodalmi színvonalon érvényesült az *Emlékezésben* — a Gyulán most bemutatott „kétrészes krónika”, a *Jolán és a férfiak* pedig nyilvánvalóan ugyanezt a törekvést folytatná. Mégpedig egy olyan hősnővel, kinek darabbeli első férje, Iván, bevallottan és teljes egyértelműséggel Angyal Istvánról mintázott. Jolán elzúllásának felmutatásával „a konzolidáció züllesztő báját” kívánta volna! — már a 70-es években! — illusztrálni **Eörsi István**. Azt a morálkálváriát, melynek stációi világosan példázzák, miként jut el a kivégzett forradalmár felesége a rajongva szeretett férj fölállalt eszmemrendszerétől a nagy szexuális csapongás közepette a teljes nihil minden-mind egy-éig —, vagyis a Kádárkorszak sippal-dobbal-nádihegedűvel, mindenáron feledtetni akaró, manipulatív kezdeti éveinek erkölcsi rondbugyráig.

A folyamat hibátlanul ábrázoltatik ugyan — drámát mégsem látunk. Ács János finom és értő rendezése, a kitűnő színészgárda (Jolánt **Margittai Ági**, Ivánt **Máté Gábor**, Győzöt, Jolán rendőrnagy második férjét **Katona János** alakítja, **Mertz**

Tibort, **Vallai Pétert**, **Szacsavay Lászlót**, **Hollósi Frigyest** láthatjuk még többek között a főbb szereplők sorában) — semmi nem tudja feledtetni a mű minden nemes, emelkedett szándék és írástechnika ellenére igen feltűnő erőtlenségét. A Jolán és a férfiak olyasféle, szomorú erőlködésnek hat, mint amikor valakinek van egy szép háza, kitűnően be is lakva, de az illető képtelen arra, hogy befesse a csupaszon tátongó ajtóvagasz ablakkereteket. Jolán tragédiájáról csak tartalmi-történelmi utalásokkal, s nem a figura vagy a dramaturgiai építkezés egészével tudhatjuk, hogy tragédia: drámája hatástalan, mert belőle csupán annyi vehető észre, hogy egy nagyvőru (vagy annak látszó), kétségbeesett és zavaros nő ágyról ágyra szálldos, mint egy nagykeblű éjjeli pilangó, s lassú, de biztos elkurvulása közben sűrűn utalgal ama bizonyos Ivánra, kinek képét is látjuk. Viszont mindezenközben semmiféle katharzis, semmiféle felkavaró érzemény nem kerítheti hatalmába megrendülni szándékozó lelketünket. Az okok föltehetően alapvető műfaji kérdések körül keresendők: **Eörsi**, a ragyogó publicista, a kitűnő író, ezúttal nem tudott megbirkózni a dramaturgiai történelmi-lélektani alap személyes sorsához,

nyilván túlságosan is közeli eredőivel. Ama bizonyos, sokat hangoztatott művészi távolságtartás kellőképpen nem hangsúlyozható követelménye vélhetően ezért futott Jolánnal zátonyra. Nyilván — tudatalatti, a dráma ellenében ható indulatok vagy érzelmeik hatására? — ezért történhetett, hogy a szinpad miből kilügződött a figurák élettelsége, a dialógusok élénksége és így egy jellem aláhúllásának erőteljes, hiteles, szikár módra fenséges ábrázolástechnikája. Jolánt csak ágáló „gyenge nőnek”, nem sorsa, hanem csupán valami rejtélyes fátum miatt sodródó-csapódó szerencsétlennek láthatjuk, a körülötte levő férfiak pedig csak ilyen-olyan marháknak tűnnek — érdemi súly, következőképpen dramaturgiai hatásmechanikai tényező nélkül.

A Gyulai Várszínház szinpadán a minap tapasztalt lanya taps: persze, hogy jelzés, már megint. Ezúttal éppen **Eörsi Istvánnak**, az **Eörsi István** által megfogalmazott, több mint aktuális igazság vonatkozó részleteiről: „most, amikor mindenki hosszú magasztosul öröm számomra, hogy a bátorság nem válhat immár esztétikai értéké. Ez rákényszeríti az írókat arra, hogy tehetségesek legyenek.” S a Jolán és a férfiak hiába másfél évtizede kész: e kényszer még azokra is érvényes, akiknek igen jelentős tehetsége — más műfajokban már jócskán beigazolódtott.

DOMONKOS LÁSZLÓ